

Online Amsterdam Time Machine en het oude Amsterdamse dialect

Van het Kalverstraats tot het Duvelshoeks

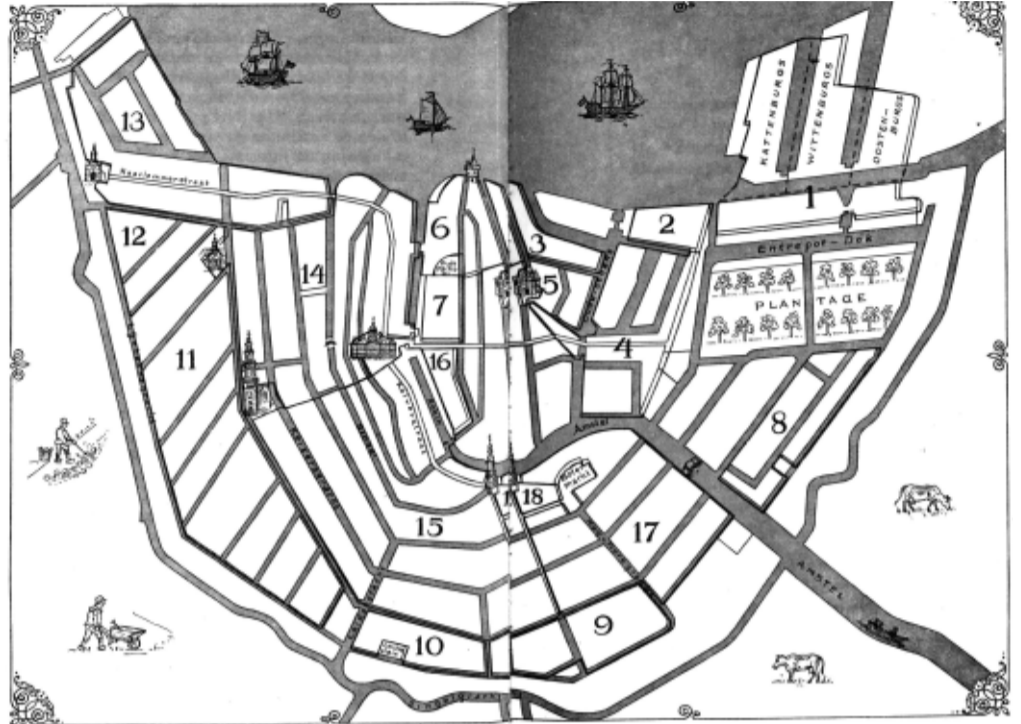
Het Amsterdam van de 19e eeuw telde bijna 20 verschillende sociolecten. Met het project Amsterdam Time Machine maakt het Meertens Instituut een reconstructie van de taal van deze tijd.

Nicoline van der Sijs

Sinds H.G. Wells de menselijke fantasie prikkelde met het idee van tijdreizen, hebben velen van ons ervan gedroomd om naar een andere tijd te gaan en ons onder te dompelen in de beelden, kleuren, vormen en klanken van die periode. Inmiddels ligt dit binnen onze mogelijkheden, hoewel anders dan de manier waarop Wells het zich eind negentiende eeuw had voorgesteld. In onze tijd is de computer de tijdmachine, en hij laat ons niet daadwerkelijk naar een vierde dimensie reizen, maar presenteert een virtuele reconstructie van het verleden.

Digitale reconstructie

Voor die reconstructie hebben we gekozen voor het Amsterdam van de negentiende eeuw. De Amsterdam Time Machine (ATM), gefinancierd door CLARIAH en gecoördineerd door Julia Noordegraaf (UvA), is gebaseerd op een gedetailleerde kaart met kadaster- en bevolkingsgegevens, die aan elkaar worden gekoppeld via HisGIS van Hans Mol (Fryske Akademy). Het Meertens Instituut wil binnen ATM een reconstructie maken van de negentiende-eeuwse Amsterdamse dialecten. Daardoor hopen we het realiteitsgehalte te kunnen testen van de 19 verschillende Amsterdamse 'tongvallen' die volgens een boek van de taalkundige Johan Winkler uit 1874 aan het begin van de negentiende eeuw werden gesproken. Met 'tongvallen' worden sociolecten bedoeld, lopend van het Kalverstraats, 'het beste en welluidendste amsterdamsch' tot

In 1874 telde Amsterdam 19 dialecten; dialectologe Jo Daan heeft in 1949 in 'Hij zegt wat. Grepen uit de Amsterdamse volkstaal' de lokatie van 18 daarvan gereconstrueerd.

Credits Jo Daan

het Duvelshoeks, dat 'in zijn platste platheid, doormengd [was] met tal van woorden uit de dieve- en bedelaarstaal'.

Van lang niet al deze tongvallen geeft Winkler voorbeelden. Binnen ATM gaan we de gegevens aanvullen met zoveel mogelijk gelocaliseerde data. We beschikken bijvoorbeeld over een groot aantal bronnen van het Amsterdamse Bargoens. Ook hebben we veel informatie over Jiddische leenwoorden in het Amsterdams, die globaal gelocaliseerd kunnen worden in het 'Jodenhoeks'.

Waar is het origineel?

Prachtig materiaal levert ook een vragenlijst op die W.W. van Lennep en J.A. Alberdingk Thijm in 1877 aan een groot aantal Amsterdammers hebben voorgelegd. De meeste vragen betreffen de uitspraak. Zo bleek 'ij' in 'mijn' of 'ijs' op vier

verschillende manieren te worden uitgesproken: als 'èè', 'aa', 'ei' en 'aai'. Die laatste uitspraak is sinds eind twintigste eeuw heel verbreid geraakt en valt onder het zogenaamde Poldernederlands. De door Van Lennep en Thijm gepubliceerde samenvatting van de antwoorden zijn heel waardevol. Maar wat zouden we graag de originele antwoorden met gegevens van de informanten willen terugvinden. Vooralsnog zijn we daarin niet geslaagd, maar wie weet heeft u als lezers van E-data een tip waar ze zijn te vinden...

Eind september / begin oktober vond de Time Machine 2018 conferentie plaats in het Tech Convention Center in Lausanne, Zwitserland. Meer informatie over dit event staat online: conference.timemachine.eu.
create.humanities.uva.nl

RDA-wegwijzer voor sociale wetenschappers

'Samen voor Open Science'

Meer dan 90 groepen zijn actief binnen de Research Data Alliance (RDA). DANS zoekt uit welke groepen relevant zijn voor sociale wetenschappers. *Ricarda Braukmann*

De Research Data Alliance is een internationale en op leden gebaseerde organisatie. Zij zet zich sinds 2013 in om uitwisseling en hergebruik van data te stimuleren en de bestaande infrastructuur uit te breiden.

Inmiddels telt de RDA meer dan 7000 leden uit 137 verschillende landen. RDA-leden, voornamelijk onderzoekers en data science professionals, zijn actief in meer dan 90 groepen en vormen de kern van het werk van de Alliance. Zij werken

aan verschillende uitdagingen op het gebied van data sharing en open science. Er is dus veel te beleven, maar voor nieuwkomers kan het lastig zijn om een goed overzicht te krijgen van alle ontwikkelingen binnen de RDA.

Gids naar groepen

Om RDA-nieuwkomers uit de sociale wetenschappen op weg te helpen, heeft DANS onlangs een RDA-introductie samengesteld. De introductie bevat een overzicht van de verschillende RDA-groepen en een wegwijzer die aangeeft welke groepen het meest relevant zijn voor de sociale wetenschappen.

Zo is er bijvoorbeeld een RDA-groep die zich bezighoudt met datamanagement training, een onderwerp

dat steeds meer onder de aandacht komt bij onderzoekers en financiers. Ook het werk van de Data-Discoverygroep, die onder meer discipline-brede tips geeft voor het zoeken en vinden van onderzoeksdata, zou interessant kunnen zijn voor een sociale wetenschapper.

In de sociale wetenschappen wordt vaak gewerkt met proefpersonen en persoonsgegevens. RDA-groepen gericht op privacy en ethische aspecten van het delen van data worden daarom als zeer relevant geacht voor onderzoekers uit dit vakgebied. Sociaalwetenschappelijke onderzoekers met een medische focus kunnen zich aansluiten bij een RDA-groep specifiek gericht op gezondheidsdata, en omdat big data een steeds grotere rol speelt in de sociale

wetenschappen is ook de RDA-groep rondom big data meegenomen in de wegwijzer.

De rol van DANS

De volledige introductie met alle RDA-groepen en hun relevantie voor de sociale wetenschappen is door DANS samengesteld in het kader van het RDA Europe 4.0 project (Horizon 2020, kenmerk 777388). DANS heeft in dit project de rol als nationale RDA-node en als ambassadeur voor de sociale en geesteswetenschappen.

Het rapport en de bijbehorende dataset zijn open access beschikbaar via Zenodo (doi.org/10.5281/zenodo.1401105).

rd-alliance.org

E-DATA & RESEARCH

Jaargang 13 | nummer 1

Nieuwsbrief over data en onderzoek in de alfa- en gamma-wetenschappen.

E-data & Research verschijnt drie keer per jaar en wordt mogelijk gemaakt door: CentERdata, CLARIAH, DANS, Huygens ING, de Koninklijke Bibliotheek en het Rijksmuseum.

INHOUD

2 Project van CentERdata toont potentie ODF

3 In gesprek met Lora Aroyo over context

4 Virtual reality biedt wereld aan nieuwe data

5 Online databank PAN toont al 11.500 objecten

5 De voordelen van persistent identifier ORCID

6 Sinds kort beschikbaar en de actuele agenda

7 In gesprek met jong talent Chris Dijkshoorn

8 'Den lezer heil', aldus Sanders in laatste column

Kom ook 28 november naar de prijsuitreiking van de Nederlandse Dataprijs zie pagina 2

E-data wordt gratis toegezonden aan relaties van de stakeholders. Ook een uitgave ontvangen? Mail de redactie: edata@dans.knaw.nl.

Scan deze QR-code met een smartphone om de website van E-data te bezoeken. edata.nl